

Ks. Andrzej DOBRZYŃSKI

JAN PAWEŁ II A DZIEDZICTWO SOBORU

Międzynarodowe sympozjum

„Chrystus – Kościół – Człowiek

Vaticanum II w pontyfikacie Jana Pawła II”

Papieski Wydział Teologiczny św. Bonawentury, Rzym, 28-30 X 2008

Organizatorami międzynarodowego sympozjum „Chrystus – Kościół – Człowiek. Vaticanum II w pontyfikacie Jana Pawła II” były instytucje mające swe siedziby w Rzymie: Papieski Wydział Teologiczny św. Bonawentury Seraphicum i Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu Jana Pawła II. Konferencja odbyła się w auli Seraphicum w dniach od 28 do 30 października 2008 roku, dzięki finansowemu wsparciu watykańskiej Fundacji Jana Pawła II. Sympozjum towarzyszyła wystawa fotografii i ekspozycji „Vaticanum II i Karol Wojtyła”.

Benedykt XVI skierował do uczestników przesłanie, które na początku sympozjum odczytał generał franciszkanów konwentualnych o. Marco Tasca. Ojciec Święty wskazał, że Jan XXIII i ojcowie Soboru pragnęli przybliżyć współczesnemu człowiekowi dziedzictwo wiary. Abp Karol Wojtyła nie tylko odegrał ważną rolę podczas obrad, lecz także później – jako następca św. Piotra – stał się „właściwym interpretatorem i świadkiem” nauczania soborowego. Dokumenty Vaticanum II zawierają aktualne odpowiedzi na dzisiejsze pytania ludzi. Jan Paweł II i wielcy teolodzy, tacy jak św. Bonawentura, pomagają nam zoba-

czyć, że u podstaw ludzkich poszukiwań znajduje się pragnienie zbawienia.

Kard. Stanisław Dziwisz zabierając głos podkreślił, że arcybiskup Wojtyła uważał Vaticanum II za dzieło Ducha Świętego. W wielu listach i kazaniach do wiernych archidiecezji krakowskiej ukazywał duchowy wymiar Soboru. Wezwanie skierowane do całego Kościoła u progu pontyfikatu: „Nie lękajcie się! Otwórzcie [...] na oścież drzwi Chrystusowi!”¹, także miało swe źródło w głębokiej refleksji nad soborowym nauczaniem. Papież pragnął, aby Kościół, czerpiąc siłę od Jezusa, docierał z orędziem zbawienia do każdego człowieka.

W swoim wystąpieniu kard. Tarcisio Bertone stwierdził, że cały pontyfikat wielkiego Papieża czerpał z Vaticanum II. Jan Paweł II nie oddzielał litery Soboru od jego ducha. Odczytywał Sobór jako wydarzenie odnawiające Kościół i otwierające przed nim perspektywy na przyszłość, ale bez zrywania z przeszłością.

¹ Jan Paweł II, „Otwórzcie na oścież drzwi Chrystusowi” (Przemówienie na rozpoczęcie pontyfikatu), w: tenże, *Nauczanie papieskie*, red. E. Weron SAC, A. Jaroch SAC, t. 1 (1978), Pallottinum, Warszawa 1987, s. 15.

W swoim nauczaniu wykorzystał zaczerpniętą z soborowych dokumentów ideę ścisłego związku Chrystusa, Kościoła i człowieka, mającą podstawowe znaczenie dla duszpasterskiego projektu nowej ewangelizacji.

Referat bp. Tadeusza Pieronka przybliżył uczestnikom krakowski okres życia Karola Wojtyły związany z Soborem Watykańskim II. Można powiedzieć, że owocem pracy arcybiskupa Wojtyły podczas Vaticanum II, jego licznych publikacji i inicjatyw duszpasterskich był Synod Archidiecezji Krakowskiej w latach 1972-1979. Miał on charakter na wskroś duszpasterski i angażował gotowych podjąć chrześcijańską odpowiedzialność świeckich, którzy pracowali w grupach studyjnych. Służył recepcji nauczania Vaticanum II, którą oparto na schemacie uczestnictwa w potrójnym urzędzie i zarazem misji Chrystusa jako kapłana, proroka i króla.

Na zakończenie pierwszej sesji wystąpił abp Ignazio Sanna z archidiecezji Oristano we Włoszech. Wskazał on na teologiczny i chrystologiczny wymiar pojęcia osoby ludzkiej jako na wymiar pierwszorzędny i konstytutywny. Jan Paweł II, opierając się na antropologii soborowej, uczył, że opozycja między antropocentryzmem i teocentryzmem została przewyciężona w Chrystusie. W Nim człowiek znajduje swój obraz i najwyższe powołanie jako osoba niepowtarzalna i zdolna do daru z siebie.

Sesji popołudniowej przewodniczył kard. William Joseph Levada, prefekt Kongregacji Nauki Wiary. Głównym tematem obrad był człowiek w perspektywie tajemnicy Chrystusa.

Prof. Rocco Buttiglione, filozof, a obecnie senator w Parlamencie Republiki Włoskiej, podkreślił, że Sobór Watykański II był dla Kościoła okazją do przemyślenia relacji między wolnością a prawdą. Kardynał Wojtyła nie tylko

wskazywał na teologiczne znaczenie tego zagadnienia (w książce *U podstaw odnowy*), lecz także nadał mu filozoficzną wykładnię (w studium *Osoba i czyn*). Na fundamentalnym przekonaniu, że wolność została człowiekowi dana po to, aby odnalazł prawdę i żył nią, Jan Paweł II oparł swoje zaangażowanie w obronę praw człowieka.

Po zarysowaniu soborowej nauki o kulturze, kard. Paul Poupard podkreślił znaczenie powołania do życia w roku 1982 Papieskiej Rady do spraw Kultury, w której pełnił rolę przewodniczącego w latach 1988-2007, i włączenia w jej ramy w roku 1993 Papieskiej Rady do spraw Dialogu z Niewierzącymi. Wiele inicjatyw Rady pochodziło z bezpośredniej inspiracji Papieża i dotyczyło aktualnych problemów. Jan Paweł II zwracał uwagę na humanistyczny wymiar kultury, rozwijał tematykę inkulturacji i ewangelizacji poprzez kulturę.

Myśl zaczerpnięta z konstytucji *Gaudium et spes*, że człowiek „nie może odnaleźć się w pełni inaczej, jak tylko poprzez bezinteresowny dar z siebie samego” (nr 24), jest busolą antropologii komunii Jana Pawła II. Kard. Carlo Caffarra, arcybiskup Bolonii, stwierdził w swoim wystąpieniu, że wprowadzenie pojęcia *communio personarum* do nauczania o małżeństwie i rodzinie stanowi oryginalny wkład Papieża w recepcję Vaticanum II. Papieska nauka o godności mężczyzny i kobiety została oparta na prawdzie o naturze osoby ludzkiej. Jan Paweł II wzmocnił doktrynalnie Kościół w kwestiach, które obecnie są przedmiotem sporu z postmodernizmem.

Nauczanie soborowe na temat godności istoty ludzkiej stanowiło podstawę wypowiedzi Papieża na tematy bioetyczne. Prof. Gonzalo Miranda LC z Papieskiego Ateneum Regina Apostolorum w Rzymie zauważył, że wkład Ojca Świętego w bioetykę nie ogranicza się

do zagadnień szczegółowych, poruszonych w encyklice *Evangelium vitae*, lecz obejmuje także wskazania dotyczące refleksji filozoficznej (w encyklice *Fides et ratio*) i ukazanie podstaw moralności (w encyklice *Veritatis splendor*).

Sesji przedpołudniowej w drugim dniu sympozjum przewodniczył kard. Camillo Ruini, emerytowany wikariusz diecezji rzymskiej. Głównym tematem sesji był Kościół i jego misja w świecie.

Prof. Matias Augé CMF, reprezentujący Papieskie Ateneum Anselmianum w Rzymie, stwierdził, że wkładem Jana Pawła II w soborową reformę liturgii jest ukazanie związku między teologią a celebracją, łaską sakramentalną a życiem duchowym, modlitwą a codziennością. Troską Papieża było prawidłowe wprowadzenie w życie reformy liturgicznej, która ma służyć pogłębieniu przeżywania tajemnicy Boga. Bliskie sercu Ojca Świętego były tematy związane z Najświętszą Ofiarą, takie jak centralny charakter niedzielnej celebracji, Eucharystia i kapłaństwo, realna obecność Chrystusa i adoracja poza Mszą Świętą.

Abp Piero Marini, który pełnił funkcję mistrza ceremonii przy Janie Pawle II, podkreślił, że wielkie tematy Vaticanum II miały swoje odzwierciedlenie w papieskich celebracjach, które ukazywały tajemnicę Kościoła i rolę następcy św. Piotra. W papieskiej liturgii dzięki reformie mogły znaleźć swój wyraz różne kultury, przez co celebracje miały bardziej pastoralny charakter, odsłaniając wymiar *communio* w Kościele. Papież zwracał także uwagę na ewangelizacyjny wymiar liturgii.

Misja Kościoła *ad gentes* po Soborze Watykańskim II była tematem referatu abpa Angela Amato, prefekta Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych. Przedstawił on znaczenie doktrynalne encykliki *Redemptoris missio* na tle problemów związanych z rozumieniem pluralizmu reli-

gijnego. Papieski dokument przede wszystkim daje ewangelizacji i dialogowi międzyreligijnemu mocne teologiczne podstawy. Encyklika Jana Pawła II nie straciła na aktualności, a jej profetyczny charakter i doktrynalne bogactwo czekają na odkrycie przez teologów.

Prof. Giovanni Iammarrone OFMConv z Papieskiego Wydziału Teologicznego Seraphicum zwrócił uwagę, że ukazanie chrystologiczno-trynitarnego wymiaru Kościoła służyło Janowi Pawłowi II jako fundament uwydatnienia właściwej misji Ludu Bożego. Celem działania Kościoła jest wprowadzenie Boga we współczesny świat przez nową ewangelizację i zjednoczenie z Nim całej rodziny ludzkiej.

Etyczny wymiar życia społeczno-politycznego był tematem referatu prof. Marca Cangiotiego reprezentującego Uniwersytet w Urbino. Antropologia zawarta w *Gaudium et spes* stanowiła punkt wyjścia dla nauczania Jana Pawła II o prawie moralnym, które, wpisane w naturę człowieka, jest gwarancją utrzymania istotnego związku między wolnością a prawdą w życiu społecznym. Wolność religijna leży u podstaw formułowania prawa państwowego i stanowi sprawdzian funkcjonowania demokracji.

Podczas Soboru Watykańskiego II podjęto próbę przewyciężenia opozycji między nauczaniem Kościoła a nurtem myśli oświeceniowej. Encyklika *Fides et ratio*, jak wskazywał prof. Massimo Borghesi z Seraphicum, dotyczyła przede wszystkim racjonalnego wymiaru wiary i roli rozumu w teologii. W dialogu teologii z filozofią współczesną ważną rolę odgrywa metafizyczny wymiar prawdy.

Sesję popołudniową drugiego dnia prowadziła ambasador Rzeczypospolitej Polskiej przy Stolicy Apostolskiej Hanna Suchocka. Wygłoszone referaty dotyczyły aktualnych problemów moralnych i społeczno-politycznych.

Prof. Wojciech Giertych OP, obecnie teolog Domu Papieskiego, wskazał na różnice między soborową propozycją dokumentu na temat teologii moralnej a ujęciem zagadnień etycznych przez Karola Wojtyłę. Wolność i prawda, prawo moralne i sumienie są przede wszystkim zakorzenione w samej osobie ludzkiej. Podczas prac nad *Gaudium et spes* arcybiskup z Krakowa postulował pokazanie, że punktem newralgicznym obecności Kościoła w świecie jest człowiek, który wsparty łaską Bożą poznaje *verum bonum* i odpowiada na nie przez bezinteresowny dar z siebie. *Veritatis splendor* jest dopełnieniem debaty soborowej, ukazującej czyn moralnie godziwy jako wyraz ludzkiej dojrzałości.

Prof. Andrzej Szostek MIC z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II podkreślił, że Jan Paweł II rozwinął naukę *Vaticanum II* dotyczącą życia ludzkiego. *Evangelium vitae* odzwierciedla wzrost świadomości Kościoła odnośnie do świętości życia każdego człowieka. Cywilizacji życia sprzeciwiają się sekularyzm, konsumpcjonizm, sceptycyzm, złe rozumienie wolności, relatywizm oraz absolutyzacja demokratycznych legislacji. Jako sposób ich przezwyciężenia Jan Paweł II wskazywał umiłowanie życia, które sprawdza się w trosce o najsłabszych i bezbronnych.

Dr Laura Tortorella z Seraphicum, zwracając uwagę na dyskusję soborową na temat roli kobiety w Kościele i społeczeństwie, stwierdziła, że recepcja Soboru odbywała się w klimacie feminizmu, który wyzwolenie kobiety łączył z wyzwoleniem od rodziny, małżeństwa i potomstwa. Jan Paweł II wskazywał na prymat antropologii przed socjologią. W świetle antropologii można właściwie rozumieć „geniusz kobiety” i jej rolę społeczną. Papieska nauka jest w tym względzie wsparta pogłębioną mariologią.

Pontyfikat Jana Pawła II przypadł na czas politycznych przemian w Europie. Chrześcijańskie korzenie Starego Kontynentu i wyrastające z nich wartości wzbogacają wspólnotę krajów europejskich. Dr Alberto Lo Presti, reprezentujący Uniwersytet św. Tomasza w Rzymie, pokazał zbieżność wizji założycieli Unii Europejskiej i Jana Pawła II.

Sesję w trzecim dniu sympozjum prowadził kard. Stanisław Ryłko, przewodniczący Papieskiej Rady do spraw Świeckich oraz Fundacji Jana Pawła II. Wygłoszone tego dnia wystąpienia dotyczyły zagadnień antropologicznych. Prelegenci starali się wskazać perspektywy, które pozwolą dalej rozwijać dziedzictwo Soboru i pontyfikatu Jana Pawła II.

Prof. George Weigel z Centrum Etyki i Polityki w Waszyngtonie stwierdził, że wprawdzie w konstytucji *Gaudium et spes* nie przewidziano problemów, jakie przyniósł postmodernizm, zawiera ona jednak odpowiedni klucz do ich rozwiązania, którym jest adekwatna antropologia. „Nowy humanizm” Jana Pawła II ma mocne podstawy filozoficzno-teologiczne, a odpowiednio rozwijany, będzie pomocą w podejmowaniu wielu wyzwań postmodernizmu.

Na rolę ludzkiego doświadczenia w antropologii Jana Pawła II zwróciła uwagę prof. Ina Siviglia z Papieskiego Wydziału Teologicznego w Palermo. Nauka Papieża o człowieku uwzględnia bardzo konkretne tematy, takie jak ludzka cielesność, małżeństwo czy rodzina. Praktyczne wprowadzanie cywilizacji miłości w życie wymaga rozwijania przez człowieka zdolności do relacji z bliźnimi.

Teologia ciała, którą pozostawił Kościołowi Jan Paweł II, będzie odgrywać coraz większą rolę w duszpasterstwie i w nowej ewangelizacji. Prof. Michael Waldstein z Uniwersytetu Ave Maria z Florydy tłumaczył, że Ojciec Święty umiał ukazać piękno doświadczenia

ludzkiej miłości, przez co jego nauczanie przyciąga uwagę. Oparł je na mocnych podstawach biblijno-teologicznych, co sprawia, że teologia ciała stanowi wyzwanie dla wielu badaczy.

Sobór podkreślił powszechne powołanie do świętości wszystkich wierzących. Ks. dr Sławomir Oder, postulador w procesie beatyfikacyjnym Sługi Bożego Jana Pawła II, stwierdził, że Sobór Watykański II był dla arcybiskupa Wojtyły wydarzeniem duchowym, mającym na celu zbawienie ludzi. Krakowski hierarcha mówił nie tylko o potrzebie znajomości nauki soborowej, lecz przede wszystkim jej realizacji w Kościele przez duchowieństwo i świeckich. Życie Jana Pawła II jest wymownym świadectwem, że Sobór Watykański II może wskazywać drogę do osobistej świętości.

W podsumowaniu sympozjum prof. Zdzisław Kijas OFMConv, rektor Seraphicum, podkreślił, że pontyfikat Papieża

stanowi „wielowymiarową hermeneutykę” Vaticanum II. Wymiar trynitarny i teocentryczny przenika wymiar ludzki i historyczny Kościoła i jego misji w świecie. Jan Paweł II był świadkiem, że Bóg towarzyszy każdemu człowiekowi w jego drodze do domu Ojca. W imieniu organizatorów ojciec profesor Kijas podziękował wszystkim za ich wkład i udział w sympozjum.

Vaticanum II stanowi „niezawodną busolę” prowadzącą Kościół na drogach dziejów w trzecim tysiącleciu chrześcijaństwa. Jan Paweł II był głęboko przekonany, że kolejne pokolenia długo będą czerpać z bogactw, jakimi Sobór Watykański II obdarował Kościół. Sympozjum nie tylko przyczyniło się do uczczenia trzydziestej rocznicy wyboru kard. Karola Wojtyły na następcę św. Piotra, lecz także ukazało szeroki zakres aktualnych tematów, które warto zgłębiać, opierając się na nauczaniu Jana Pawła II.